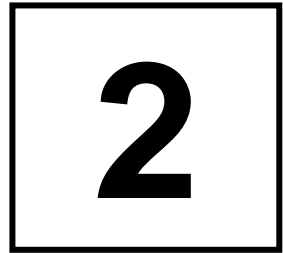

การสร้างสรรคภาพถ่ายเพื่อเป็นสื่อการเรียนรูประวัติศาสตรไทย

CONSTRUCTING THAI HISTORY THROUGH POSTPRODUCTION PHOTOGRAPHY

ดร.ประทีป สุธาทองไทย*

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเชิงสรรคเรื่อง การสร้างสรรคภาพถ่ายเพื่อเป็นสื่อการเรียนรูประวัติศาสตรไทย ได้แรงบันดาลใจ ผลการศึกษาที่ทำทายต่อการมีตัวตนของบุคคลผู้สร้างวีรกรรม ที่ได้เผยให้เห็นว่าสิ่งที่เป็นความจริงในประวัติศาสตรชาติไทย ถูกประกอบสรรคขึ้นมมาอย่างไร มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาความเปลี่ยนแปลงและจุดมุ่งหมายการสร้างอนุสาวรีย์ในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2500 2) สรรคสรรคผลงานภาพถ่ายเทคนิคผสมจากภาพอนุสาวรีย์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ 3) นำ ผลงานสรรคสรรคไปใช้เป็นสื่อการเรียนรูอุดมการณ์การสร้างอนุสาวรีย์ในประวัติศาสตรไทย

ผลจากการศึกษาพบว่า อนุสาวรีย์ในประเทศไทยที่สร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2500 เป็นการนำวีรกรรมใน ประวัติศาสตรชาติไทยในอดีตมาปรับใช้ให้เป็นสื่อสะท้อนอุดมคติและอุดมการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว โดยอาศัย ความเหมือนจริงทางศิลปะเป็นเครื่องมือใ้มนำความคิดและความรู้สึกของคนในสังคมให้รับรู้ถึงการมีตัวตนของบุคคลผ่าน ภาพลักษณ์ของอนุสาวรีย์ ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นต้นแบบของการสร้างภาพเสมือนบุคคลที่เกิดขึ้นจากการตัดต่อภาพถ่ายบุคคลลง บนภาพอนุสาวรีย์ที่ได้ทำการศึกษา จำนวน 3 ชิ้น เพื่อเป็นสื่อเน้นย้ำจุดมุ่งหมายของการสร้างอนุสาวรีย์ และนำผลงาน สรรคสรรคมาใช้เป็นสื่อประกอบบทเรียนในวิชาในรายวิชาศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย

ABSTRACT

This research undertaking is inspired by questioning Thai historical figures' existences, political purposes of a particular time, social sphere and deployment of realism in monumental public art projects—all of which may perhaps help reveal how Thai's history was constructed. Purposes: 1) To look into social changes and aims in erecting public monuments in Thailand between 1932–1957. 2) To humanized heroic figures' facial features in public monuments that were made by bronze using contemporary photographic techniques. 3) To use such result as educational material to inform ideology in erecting public monument in Thai history.

* คณะศิลปกรรมศาสตร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The research finds that public monuments in Thailand built between 1932–1957 manipulated past heroic cases to support political ideals of that particular time. By reflected as such, realism tactic in bronze casting was deployed to convey consensus of signifiers as well as to declare the existence of such figures and events through public monuments. The bronze facial features of three monuments then were made into three flat corporeal representations using computer graphic techniques. The finished works will be used as educational material to emphasize various goals in erecting historical public monuments in Thai contemporary art course.

บทนำ

“โลกทรรศน์หรือญาณวิทยาแบบไทยๆ” (ไซซันต์ ไซยพร. 2557 : 129–133) เชื่อว่ามีความรู้ ความจริงแท้ที่ไม่เปลี่ยนแปลง และไม่จำเป็นต้องตรวจสอบ อีกทั้งความรู้หรือความจริงยังสัมพันธ์กับสถานะทางสังคมและการเมือง หมายความว่าคนในสังคมจะสามารถเข้าถึงความรู้หรือความจริงสูงสุดได้ไม่เท่ากัน อำนาจและความรู้จึงเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งทำให้คนส่วนใหญ่เชื่อว่าความจริงเป็นสิ่งที่มียุ่แล้วมากกว่าจะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เห็นได้จากเนื้อหาของการสอน ประวัติศาสตร์ไทยที่เป็นการรวบรวมเหตุการณ์สำคัญมาปะติดปะต่อกัน ที่เป็นการให้ความสำคัญแก่นี้อาณาจักรมากกว่าหลักฐานที่จะทำให้เรารู้ว่าข้อสนเทศต่างๆ ที่กล่าวถึงนั้นได้มาจากอะไร และนำเชื่อถือเพียงใด (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2525 : 96) แบบเรียนที่ถูกกำหนดจากภาครัฐจึงมักจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความน่าเชื่อถือและความไม่ทันสมัยมากที่สุด แต่หลังจากที่คำถามของนักประวัติศาสตร์ในปัจจุบันที่เริ่มเปลี่ยนจาก “ความเป็นชาติที่แท้จริงอยู่ที่ไหน” ไปเป็น “ความเป็นชาติไทยได้รับการปรุงแต่งหรือถูกประดิษฐ์ขึ้นมาอย่างไร” (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2547 : 13) ก็ทำให้ประเด็นทางประวัติศาสตร์ดูมีสีสันและได้รับความสนใจจากสังคมมากขึ้น

การมองย้อนกลับไปให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้นแท้จริงคือภาพสะท้อนความสัมพันธ์ที่ปัจจุบันมีให้กับอดีต เหตุการณ์หรือเกียรติประวัติของบุคคลผู้นั้นต้องมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางสังคมและยุคสมัยที่ประวัติศาสตร์ของบุคคลนั้นถูกจดจำหรือปลุกฟื้นขึ้นมาใหม่ (สุนทร ชุตินทรานนท์. 2543 : 51) ซึ่งส่วนหนึ่งได้สะท้อนออกมาในการสร้างอนุสาวรีย์ ที่เป็นการเลือกหยิบเอาประวัติศาสตร์ส่วนที่รัฐจะใช้ประโยชน์ มาสร้างให้เป็นรูปธรรม เข้าถึงได้ง่าย เร้าอารมณ์ได้ดี นอกเหนือจากการใช้ระบบการศึกษามวลชน การสื่อสารมวลชน พิธีกรรม (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2547 : 87) เป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยเพื่อสร้างสรรค์เกิดคำถามต่อการสร้างภาพบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทยผ่านอนุสาวรีย์ว่า ภาพบุคคลดังกล่าวถูกสร้างขึ้นมาจากเหตุใด จึงจะสามารถถ่ายทอดอุดมการณ์ชาติและการเมืองผ่านอนุสาวรีย์ที่ได้สร้างขึ้นได้ โดยเฉพาะอนุสาวรีย์บุคคลที่สร้างขึ้นโดยไม่มีหลักฐานภาพถ่ายเป็นข้อมูลเพื่อเป็นตัวอย่างเชิงเอกลักษณ์เชิงบุคคล ผู้วิจัยเพื่อสร้างสรรค์จึงเกิดความคิดในการสมมติฐานการสร้างสรรคผลงานทัศนศิลป์ขึ้นมาว่า หากนำภาพถ่ายใบหน้าบุคคลมาตัดต่อลงบนภาพใบหน้าบุคคลที่เป็นอนุสาวรีย์ เพื่อให้ภาพบุคคลที่เป็นเพียงประติมากรรมกลายเป็นภาพบุคคลเสมือนจริงขึ้นมาแล้ว จะเป็นภาพที่ต่างไปจากประติมากรรมที่เป็นต้นฉบับอย่างไร หรือภาพบุคคลจริงที่เกิดขึ้นจะเป็นการต่อเติมภาพลักษณ์ให้จุดมุ่งหมายของการสร้างอนุสาวรีย์ให้ชัดเจนขึ้นหรือไม่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงและจุดมุ่งหมายการสร้างอนุสาวรีย์ในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายเทคนิคผสมด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ จากภาพอนุสาวรีย์
3. เพื่อนำผลงานสร้างสรรค์ไปใช้เป็นสื่อการเรียนรู้อุดมการณ์การสร้างอนุสาวรีย์ในประวัติศาสตร์ไทย

แนวความคิดการวิจัยเชิงสร้างสรรค์

อนุสาวรีย์ในประเทศไทยที่สร้างขึ้นช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สะท้อนการจินตนาการภาพลักษณ์ของวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองให้มีความเป็นรูปธรรม ด้วยการสร้างประติมากรรมบุคคลในแนวทางศิลปะแบบสากล ผู้วิจัยเพื่อการสร้างสรรค์ต้องการสะท้อนวิถีการสถาปนาความจริงของประวัติศาสตร์กับการมีตัวตนของบุคคลสำคัญที่ได้ถูกสร้างขึ้นเป็นอนุสาวรีย์ ด้วยการให้ความหมายและความเหมือนจริงในภาพถ่ายเป็นสื่อเน้นย้ำจุดมุ่งหมายดังกล่าวด้วยวิธีการตัดต่อภาพถ่ายบุคคลลงบนภาพประติมากรรมที่เป็นต้นแบบอนุสาวรีย์ (ภาพประกอบ 1-3)

ขั้นตอนการวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับภาพลักษณ์อนุสาวรีย์และกระบวนการสร้างต้นแบบอนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500 จากข้อมูลภาคเอกสารเพื่อคัดเลือกอนุสาวรีย์เป็นเนื้อหาของผลงานสร้างสรรค์ จำนวน 3 อนุสาวรีย์
2. การเตรียมข้อมูลภาพอนุสาวรีย์สำหรับการสร้างสรรค์โดยต้องการให้ภาพอนุสาวรีย์สามารถแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของบุคคลที่ถูกจินตนาการขึ้นจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ จึงได้เลือกใช้ภาพอนุสาวรีย์เพื่อเป็นต้นแบบของการสร้างสรรค์เฉพาะส่วนใบหน้า ซึ่งเป็นส่วนที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของการมีชีวิตอยู่จริงได้ดีที่สุด จากวิธีการเลือกใช้ภาพอนุสาวรีย์จากมุมมองที่เป็นที่จดจำได้ในฐานะผลงานศิลปะ (ผลงานสร้างสรรค์ ชั้นที่ 1 และชั้นที่ 3) จากภาพดังกล่าวได้ถูกเผยแพร่ผ่านสื่อประเภทต่างๆเป็นจำนวนมาก กับวิธีการเลือกใช้ภาพอนุสาวรีย์จากที่ไม่เป็นที่จดจำ โดยผู้วิจัยเชิงสร้างสรรค์ลงพื้นที่ศึกษาและถ่ายภาพต้นแบบเพื่อการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง (ผลงานสร้างสรรค์ ชั้นที่ 2) จากห่อประติมากรรมต้นแบบ กรมศิลปากร เพื่อถ่ายทอดมุมมองที่ต่างออกไปจากการเห็นอนุสาวรีย์ในสถานที่จริง ซึ่งเป็นมุมมองที่สามารถเห็นรายละเอียดของใบหน้าได้อย่างใกล้ชิด
3. ถ่ายภาพใบหน้าบุคคลที่มีเอกลักษณ์ใกล้เคียงกับภาพลักษณ์ของประติมากรรมต้นแบบอนุสาวรีย์ โดยผู้วิจัยเชิงสร้างสรรค์ได้คัดเลือกบุคคลที่มีลักษณะใบหน้าหรืออวัยวะส่วนต่างๆ ที่มีความใกล้เคียงกับใบหน้าอนุสาวรีย์จากใบหน้ากลุ่มตัวอย่าง 20 คน เป็นแบบถ่ายภาพทั้งในลักษณะให้เห็นเต็มใบหน้า และถ่ายเน้นเฉพาะส่วนอวัยวะ เช่น ตา จมูก ปาก เพื่อเป็นข้อมูลภาพที่สามารถนำมาใช้เฉพาะส่วนได้
4. การตัดต่อภาพถ่ายใบหน้าบุคคลภายใต้เค้าโครงประติมากรรมที่เป็นต้นแบบอนุสาวรีย์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยกำหนดให้ภาพอนุสาวรีย์ที่ใช้เป็นต้นแบบวางเป็นพื้นหลังภาพ จากนั้นจึงเริ่มตัดภาพถ่ายบุคคลตามส่วนที่สามารถวางแทนภาพอนุสาวรีย์ที่เป็นภาพต้นฉบับ จากนั้นจึงปรับแต่งให้สีและน้ำหนักของภาพเกิดการประสานกลมกลืน แต่ก็ยังสามารถเห็นร่องรอยของชิ้นส่วนภาพที่ถูกนำมาประกอบขึ้นเป็นผลงาน ให้ผู้ชมพิจารณาและตระหนักถึงความหมายของความเหมือนจริงของภาพบุคคลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการประกอบสร้างของภาพจำนวนมาก (ภาพประกอบ 4)

สรุปผลการวิจัยเชิงสร้างสรรค์

โครงการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ภาพถ่ายเพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย เป็นโครงการที่อาศัยข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยมาใช้เป็นกรอบความคิดและรูปแบบผลงานสร้างสรรค์ สรุปได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

1. ผลการศึกษาความเปลี่ยนแปลงและจุดมุ่งหมายการสร้างอนุสาวรีย์ในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500

อนุสาวรีย์ หมายถึง สิ่งที่ยังความระลึกถึง หรือเป็นอนุสรณ์ ที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นอกเหนือไปจากปูชนียวัตถุสถานในวัดหรือพระอารามต่างๆ แล้ว อนุสาวรีย์นั้นอาจเป็นได้ทั้งอนุสรณ์สถานและบุคคล หรือรวมกันทั้งสองอย่างก็ได้

อนุสรณ์เหล่านี้มีทั้งส่วนที่เป็นเอกเทศต่างหากจากปูชนียสถาน คือวัดและอาคารรวมอยู่ในวัดก็ได้ (กรมศิลปากร. 2525 : 187) คติการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อระลึกถึงผู้ตายของคนไทยสมัยโบราณจะสร้างเป็นวัดหรือเจดีย์อยู่ในวัดมีพิธีกรรมที่ปฏิบัติต่ออนุสาวรีย์ด้วยการเซ่นไหว้ หากเป็นรูปเคารพจะตั้งบูชาภายในอาคารหรือศาล ซึ่งถือว่ามีลักษณะไม่ตรงกับ อนุสาวรีย์ (Monument) ในความหมายของสังคมตะวันตกที่อนุสาวรีย์จะเป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะเพื่อให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงหรือมองเห็นได้ จุดมุ่งหมายในการสร้างอนุสาวรีย์ของไทยมาแต่โบราณจึงมีลักษณะที่สัมพันธ์กับศาสนาแตกต่างกับอนุสาวรีย์ของตะวันตก

การสร้างรูปเหมือนบุคคลในประเทศไทย เป็นวิธีการแสดงออกตามแบบอย่างจากตะวันตก เริ่มปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีความตั้งใจที่จะทำให้เป็นรูปเคารพมากกว่าเป็นอนุสาวรีย์ ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ว่าจ้างช่างจากยุโรป ปั้นพระบรมรูปเหมือน เมื่อปี พ.ศ. 2406 เพื่อส่งไปถวายเป็นพระราชบรรณาการตอบแทน จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และพระมหากษัตริย์ที่ได้ส่งรูปปั้นของพระองค์มาถวาย ส่วนการสร้างอนุสาวรีย์ที่ตรงกับ ความหมายของอนุสาวรีย์ในแบบสากลเป็นแห่งแรกในประเทศไทย คือ อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างขึ้นในคราวพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เมื่อปี พ.ศ. 2451

ความเปลี่ยนแปลงทางความคิดหรืออุดมการณ์ในการสร้างอนุสาวรีย์ไทย เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีการนำหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยมาสร้างเป็นเนื้อหาของอนุสาวรีย์ ในแบบที่ไม่ได้เป็นการสร้างเพื่อระลึกถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทำให้เกิดอนุสาวรีย์รูปแบบใหม่ที่เป็นการนำสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญมาใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญของอนุสาวรีย์ คือ อนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญ และ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม อนุสาวรีย์ที่แสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ก็ไม่มีพลังในการสื่อสารถึงอำนาจและบารมีได้มากเท่าอนุสาวรีย์บุคคลอย่างอนุสาวรีย์พระมหากษัตริย์ ทำให้รัฐรูปแบบใหม่ต้องแสวงหาวีรบุรุษเพื่อมาแทนที่ระบอบกษัตริย์ในราชวงศ์จักรีให้ได้ด้วยการหวนกลับไปหาเรื่องราวอดีตของวีรบุรุษสามัญ หรือกษัตริย์ในอดีตที่ห่างไกลจากราชวงศ์จักรีมายกย่องเชิดชูแทน (มาลินี คุ่มสกา. 2548 : 6) ตัวอย่างเช่น วีรกรรมของคุณหญิงโม หรือ ท้าวสุรนารี สมเด็จพระเจ้าตากสิน หรือวีรกรรมบ้านบางระจัน มาสร้างเป็นอนุสาวรีย์ ซึ่งทำให้เกิดวิธีการสร้างตัวตนและภาพลักษณ์ให้แก่บุคคลในอดีตโดยใช้วิธีการทางประติมากรรมแบบสากลอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์การสร้างอนุสาวรีย์ไทย เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางโลกทัศน์ที่ได้รับอิทธิพลการแสดงออกจากตะวันตก ที่ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือสถาปนาอุดมการณ์ทางการเมืองของฝ่ายปกครองที่สำคัญวิธีหนึ่ง บังคับจากความแตกต่างของจำนวนอนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2475 – 2506 ที่มีถึง 16 แห่ง มากกว่าอนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2451–2475 ที่มีเพียง 3 แห่ง (มาลินี คุ่มสกา. 2548 : 5) ทำให้เห็นได้ว่าการใช้ศิลปะแบบสากลในช่วงเวลาดังกล่าว ต่างออกไปจากศิลปะแบบสากลสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยผู้วิจัยเพื่อการสร้างสรรค์เสียดิสัยอนุสาวรีย์ที่สร้างถึงบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยที่ยังเป็นที่สนใจในปัจจุบัน เพราะยังมีนักวิชาการทางประวัติศาสตร์เสนอข้อค้นพบจากการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ฉบับที่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย ท้าวสุรนารี สมเด็จพระเจ้าตากสิน และสมเด็จพระนเรศวร

2. ผลการศึกษาวีรกรรมและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอนุสาวรีย์ จำนวน 3 แห่ง เป็นอนุสาวรีย์สำคัญที่สร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2500 และยังถือเป็นศิลปะวัตถุชิ้นสำคัญในประวัติศาสตร์ศิลปะแบบร่วมสมัยของไทย ที่สร้างขึ้นโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ผู้วางรากฐานการศึกษาศิลปะแบบตะวันตกในประเทศไทยและการก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วย

2.1 ท้าวสุรนารี ผู้สร้างวีรกรรมไว้ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นอนุสาวรีย์แห่งแรกที่สร้างขึ้นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในลักษณะการรื้อฟื้นเป็นภาพตัวแทนความภักดีของชาวนครราชสีมาต่อส่วนอำนาจกลาง เพื่อใช้

เยยวาคความบอบซ้ำทางจิตใจต่อชาวเมืองนครราชสีมาที่ถูกประนามว่าเป็น “กบฏ” ภายหลังจากเหตุการณ์ “กบฏบวรเดช” โดยอาศัยฐานกำลังทางทหารจากนครราชสีมา การสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ในปี พ.ศ. 2477 ที่ออกแบบโดย ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี จึงเป็นความพยายามของท้องถิ่นที่จะสร้างประวัติศาสตร์ร่วมกับส่วนกลาง ว่าเมืองนครราชสีมา มีประวัติศาสตร์ของความจงรักภักดีต่ออำนาจที่กรุงเทพฯ (สายพิน แก้วงามประเสริฐ. 2537 : 39) ในขณะเดียวกันก็เป็นอนุสาวรีย์ที่สร้างถึงบุคคลที่เป็นสามัญชนแห่งแรก สอดคล้องกับหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของคณะราษฎรที่ต้องการแสดงความเท่าเทียมของบุคคลทุกคนไม่ว่าจะมาจากชนชั้นไหนก็ตาม ที่ต่างมีสิทธิ์เป็นผู้กำหนดวิฤติประวัติศาสตร์ได้ (สายพิน แก้วงามประเสริฐ. 2537 : 46)

ข้อเสนอที่เป็นผลการศึกษาการเมืองในอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ของสายพิน แก้วงามประเสริฐ เมื่อปี พ.ศ. 2538 ว่าอนุสาวรีย์และการรับรู้อนุสาวรีย์แห่งนี้ เป็นการสร้างความจริง ไม่ใช่เสนอความเป็นจริง ที่ได้สร้างปฏิภิกิริยาถึงขั้นประท้วงเผชิญหน้ากันรุนแรง อย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ร่วมสมัย (ไชยันต์ รัชชกุล. 2557 : 60) ผลการศึกษาดังกล่าวได้ท้าทายต่อความรู้และการรับรู้ความจริงในประวัติศาสตร์ สะท้อนความคิดที่ว่า ข้อเท็จจริงที่ได้จากการเขียนประวัติศาสตร์ ใช่ว่าจะเป็นความจริง ที่แท้คือความคิด และการตีความของนักประวัติศาสตร์ (พรเพ็ญ อ้นตระกูล. 2556 : 326)

1. พระเจ้ากรุงธนบุรี หรือสมเด็จพระเจ้าตากสิน พระมหากษัตริย์ผู้กู้ชาติหลังจากกรุงศรีอยุธยาต้องพ่ายแพ้แก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 เริ่มมีการศึกษาประวัติของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ภายใต้อิทธิพลการศึกษาและเชิดชูวีรบุรุษก่อนสมัยราชวงศ์จักรี ทำให้เกิดโครงการสร้างอนุสาวรีย์มหาธีรราชเจ้าของไทยในปี พ.ศ. 2482 ที่ส่วนหนึ่งถูกนำมาสร้างเป็นประติมากรรมวีรบุรุษและวีรสตรีประดับอาคารศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2484 ซึ่งรวมถึงประติมากรรมรูปพระเจ้าตากสินที่ถูกสร้างขึ้นเป็นครั้งแรก ก่อนที่จะได้รับอนุมัติให้สร้างเป็นอนุสาวรีย์ในปี พ.ศ. 2492

ด้วยวีรกรรมของพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือพระเจ้าตากสิน เป็นกระแสการศึกษาและการเชิดชูที่เกิดขึ้นในช่วง ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากการเป็นกษัตริย์ที่ไม่ได้ถูกให้ความสำคัญในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประกอบกับประเด็นเรื่องวันอวสานของกรุงธนบุรีที่ถูกอธิบายไว้อย่างคลุมเครือในพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ ที่ได้ทำให้เกิดตำนานนอกพงศาวดาร จนกล่าวได้ว่าช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างสมัยธนบุรีกับรัตนโกสินทร์ เป็นเรื่องซบเซาที่ถูกพัฒนาไปสู่ “เรื่องจริง” มากขึ้นทุกที ซึ่งยืนยันว่า “กระแส” เรื่องนี้ยังอยู่ใน “ความสงสัย” ของคนทั่วไปตลอดเวลา 50 ที่ผ่านมา (ปรมินทร์ เครือทอง . 2553: 101) ทำให้ประวัติศาสตร์ช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างพระเจ้าตากสินกับการปราบดาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าแห่งราชวงศ์จักรี ถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นความคลุมเครือที่ถูกนำมา “ใช้งาน” เป็นเครื่องมือทางการเมืองมากกว่าจะเป็นการค้นหาความจริงแท้ทางประวัติศาสตร์ (ปรมินทร์ เครือทอง. 2553 : 90)

2. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผู้สร้างวีรกรรมการกอบกู้เอกราชจากพม่าเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 ด้วยการทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา ทำให้ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระนเรศวรเป็นพระมหากษัตริย์นักรบอย่างชัดเจนมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่การศึกษาของ วิศิธา ตั้งคำวานิช พบว่าการส่งต่อภาพลักษณ์ของวีรกรรมสมเด็จพระนเรศวรมาสู่สมัยรัตนโกสินทร์มีการปรับเปลี่ยนเรื่องราวผ่านการชำระพงศาวดารเพิ่มเติมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (วิศิธา ตั้งคำวานิช, 2552 : 102) นั้นหมายความว่ามีการเพิ่มเติมและปรับเปลี่ยนเรื่องราวของสมเด็จพระนเรศวรในภายหลัง ให้เกิดภาพลักษณ์ที่สัมพันธ์กับความเชื่อและความคิดทางการเมืองของชนชั้นนำสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก่อนที่จะมีการปรับภาพลักษณ์สมเด็จพระนเรศวร ให้ทันสมัยผ่านพระราชนิพนธ์ “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทำให้เรื่องราวของสมเด็จพระนเรศวรถูกเผยแพร่สู่ประชาชนและชาวต่างชาติมากกว่าที่จะมีพื้นที่เผยแพร่จำกัดอยู่ภายในราชสำนักอย่างที่เคยเป็นมา

ความสนใจของชนชั้นนำที่มีต่อวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรในสมัยต่อมาทำให้เกิด “พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา” ที่แสดงให้เห็นถึงความคิดที่เปลี่ยนไปว่าการสงครามระหว่างสยามกับพม่าเป็นสงครามระหว่างสองชนชาติ ไม่ใช่ระหว่างราชสำนักสองแห่ง ซึ่งทำให้ความหมายของสงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรกับพระมหาอุปราชา

ราชาเป็น “สงครามกั๊กอิสรภาพของกรุงสยาม” และเป็นรากฐานให้กับหนังสือ “ไทยรบพม่า” ในเวลาต่อมา (วิริศรา ตั้งคำวานิช, 2552: 116) ส่วนการค้นพบพระเจดีย์โบราณที่ดอนพระเจดีย์ จ.สุพรรณบุรี ในปี พ.ศ. 2456 ซึ่งเชื่อว่าเป็นเจดีย์ที่สมเด็จพระนเรศวรโปรดให้สร้างเพื่อเป็นเครื่องหมายในการชนะสงครามจากการกระทำยุทธหัตถี อันเป็นบริเวณที่ได้มีการสร้างอนุสรณ์ดอนเจดีย์ ในปี พ.ศ. 2502 ประกอบด้วยเจดีย์ยุทธหัตถีที่สร้างขึ้นใหม่ครอบซากเจดีย์เดิม และอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงช้าง ก็ได้กลายเป็นข้อขัดแย้งของสถานที่ตั้ง “ดอนเจดีย์” เมื่อปี พ.ศ. 2512 ว่าดอนเจดีย์ซึ่งเป็นสถานที่กระทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวร ควรเป็นที่ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มากกว่าเป็นที่ ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ได้มีการสร้างอนุสรณ์ดอนเจดีย์ บริเวณซากเจดีย์ที่เชื่อว่าสร้างขึ้นหลังจากการกระทำยุทธหัตถี แต่ข้อเสนอกันที่ต่างออกไปจากความขัดแย้งดังกล่าวคือ เจดีย์ยุทธหัตถีอาจไม่มีอยู่จริง แต่เป็นการบรรยายโวหารของผู้เรียบเรียงตามพงศาวดารที่ได้รับอิทธิพลของวรรณกรรมทางศาสนาจากลังกา (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2539: 115–126)

สาระสำคัญจากการศึกษาความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งที่มีอยู่ในเรื่องราวและวีรกรรมของบุคคลสำคัญทั้งสาม สามารถสรุปได้ว่า บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาสร้างเป็นอนุสาวรีย์ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นบุคคลผู้มีวีรกรรมที่สามารถสร้างภาพลักษณ์ให้สอดคล้องกับอุดมคติและอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ด้วยการสร้างอนุสาวรีย์ จากหน่วยงานได้รับการสนับสนุนและอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลขณะนั้น เป็นผู้จินตนาการให้ภาพลักษณ์ดังกล่าวมีความเป็นรูปธรรม ด้วยการใช้ความเหมือนจริงทางศิลปะที่สามารถโน้มน้าวการรับรู้ความจริงในประวัติศาสตร์ของสาธารณชนได้ดี อนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงถือเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการสร้างสำนึกและการรับรู้ความจริงจากฝ่ายปกครองต่อสังคมในวงกว้างได้ ทำให้ผู้วิจัยเพื่อการสร้างสรรค์ตระหนักว่าความจริงที่ได้ถ่ายทอดเป็นเนื้อหาของอนุสาวรีย์นั้นเพียงข้อสันนิษฐาน มิอาจมีลักษณะที่คงทนได้เท่าความเป็นวัตถุของตัวอนุสาวรีย์เอง เพราะข้อสันนิษฐานต่อเรื่องใดก็ตามที่เราเชื่อมันจะต้องสัมพันธ์กับหลักฐานที่มี ครั้นต่อมา เมื่อเราพบหลักฐานใหม่ซึ่งพิจารณาแล้วพบว่าข้อสันนิษฐานที่เคยเชื่อนั้นไม่สามารถใช้ได้อีกต่อไป มันก็อยู่ในวิสัยที่จะเปลี่ยนความเชื่อของเราได้ จึงเกิดแนวคิดในการนำภาพลักษณ์ของอนุสาวรีย์ที่กลายเป็นความจริงทางสังคมประเภทหนึ่ง มาใช้เป็นภาพสันนิษฐานความจริงที่เกิดขึ้นจากประวัติศาสตร์ สู่อการสร้างภาพความจริงดังกล่าวให้ปรากฏเป็นภาพบุคคล

1. การสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่าย จำนวน 3 ชิ้น เกิดเป็นแนวทางการสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ที่ได้แรงบันดาลใจจากการศึกษาประวัติศาสตร์ และการนำไปใช้เป็นสื่อประกอบบทเรียนในวิชาในรายวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ไทย และรายวิชาศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย ดังนี้

การสร้างสรรค์ภาพถ่ายเพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย เกิดขึ้นจากการหาความเชื่อมโยงระหว่างความจริงของประวัติศาสตร์ที่อาจเป็นการปรุงแต่งหรือถูกประดิษฐ์ขึ้นมา กับการใช้ศิลปะเป็นสื่อหรือเครื่องมือในการสร้างความจริงขึ้นมา ศิลปะเป็นสื่อที่ใช้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และการสร้างความจริงขึ้นมาประวัติศาสตร์ไปพร้อมๆกัน และสามารถทำให้สื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่เป็นภาพ มีความสำคัญมากกว่าการเป็นภาพประกอบอีกทั้งยังสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย ที่นำไปสู่การสร้างทัศนคติต่อการเรียนประวัติศาสตร์ว่า ข้อสันนิษฐานต่อเรื่องใดก็ตามที่เราเชื่อนั้นจะต้องสัมพันธ์กับหลักฐานที่มี ครั้นต่อมาเมื่อเราพบหลักฐานใหม่ซึ่งพิจารณาแล้วพบว่าข้อสันนิษฐานที่เคยเชื่อนั้นไม่สามารถใช้ได้ อีกต่อไป มันก็อยู่ในวิสัยที่จะเปลี่ยนความเชื่อของเราได้

การสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์ไทยจากศิลปะวัตถุ เกิดจากแนวคิดในการนำภาพลักษณ์ของอนุสาวรีย์ที่เป็นความจริงทางสังคมประเภทหนึ่ง มาใช้ในความหมายของการเป็นภาพสันนิษฐานความจริงที่เกิดขึ้นจากประวัติศาสตร์ชาติไทย สู่อการสร้างภาพความจริงดังกล่าวให้ปรากฏเป็นภาพบุคคล เกิดเป็นรูปแบบการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ที่สามารถเชื่อมโยงประเด็นทางประวัติศาสตร์ มาใช้เป็นเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย ที่ไม่ควรถูกพิจารณา

แยกขาดออกจากกระบวนการศึกษาและเรียนรู้หรือการหาแรงบันดาลใจจากเรื่องราวในอดีต อย่างที่ปรากฏในนิทรรศการภาพถ่าย “ทำและทวย : ปรากฏการณ์ มานิต ศรีวานิชภูมิ” (2554) ของมานิต ศรีวานิชภูมิ ที่เป็นการสร้างสรรค์ผลงานจากการใช้ภาพถ่ายเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองไทย เช่นเดียวกับบริบททางยุคสมัยของการสร้างอนุสาวรีย์ก็ได้ทำให้บุคคลในประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตอยู่ในสมัยหนึ่ง ถูกรับรู้และให้ความสำคัญข้ามมาสู่อีกสมัยหนึ่งได้ อีกทั้งยังสามารถนำผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นมาให้เป็นสื่อที่กระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามต่อประเด็นทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกันอันประกอบด้วย

1.1 บุคคลในภาพเป็นใคร เชื่อมโยงไปสู่ภาพต้นฉบับของผลงานสร้างสรรค์ที่เป็นอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทย และประวัติศาสตร์การสร้างอนุสาวรีย์ในประเทศไทย

1.1.1 ภาพบุคคลดังกล่าวสร้างขึ้นอย่างไร เชื่อมโยงไปสู่ประเด็นการสร้างใน 3 ลักษณะ

1.1.1.1 จุดมุ่งหมายในการสร้างอนุสาวรีย์ เพื่อให้เห็นบริบทของการสร้างและอุดมการณ์ทางการเมืองของช่วงเวลาที่ได้สร้างอนุสาวรีย์ขึ้น ซึ่งจะได้สร้างความสัมพันธ์ของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากช่วงเวลาที่แตกต่างกันคือ ช่วงเวลาที่บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์มีชีวิต กับช่วงเวลาที่บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ถูกนำมาสร้างเป็นอนุสาวรีย์

1.1.1.2 ขั้นตอนและกระบวนการสร้างอนุสาวรีย์ เชื่อมโยงไปสู่การใช้หลักการทางศิลปะในการจินตนาการและถ่ายทอดให้เป็นรูปธรรม กับการเกิดหน่วยงานที่รับผิดชอบการสร้างอนุสาวรีย์ที่ได้กลายเป็นสถาบันการศึกษา ศิลปะและเกิดระบบการเรียนการสอนศิลปะแบบสากลในเวลาต่อมา

1.1.1.3 จุดมุ่งหมายการสร้างสรรค เกี่ยวข้องกับการใช้ความหมายของความเหมือนจริงที่เป็นรูปแบบทางศิลปะ เพื่อเป็นการเน้นย้ำจุดมุ่งหมายของการสร้างอนุสาวรีย์ โดยนำเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ที่อาศัยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถสร้างภาพจากการตัดต่อตัดแปลงให้ศิลปะวัตถุเกิดเป็นผลงานศิลปะร่วมสมัยได้

1.1.2 บุคคลดังกล่าวมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์อย่างไร เชื่อมโยงไปสู่ประเด็นการศึกษาประวัติศาสตร์แบบร่วมสมัยที่มีการตั้งคำถามต่อความจริงหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนประวัติศาสตร์ที่มีได้เป็นการเรียนรู้แต่เรื่องวีรบุรุษเพื่อสร้างสำนึกรักชาติและเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากการเรียนประวัติศาสตร์ ใช่ว่าจะเป็นความจริง (truth) แต่คือแนวคิด (concept) และการตีความ (interpretation) ของนักประวัติศาสตร์ และเห็นว่าเป้าหมายสำคัญของการเรียนการสอน คือ การเน้นเรื่องการค้นคว้า การตรวจสอบ การอ่าน การตีความ การอธิบาย และวิพากษ์วิเคราะห์หลักฐานเป็นหลัก

1.2 ประมวลผลการรับรู้ที่เรามีต่อภาพที่เป็นสื่อการเรียนรู้อัตนศาสตร์ศิลป์ไทยที่สร้างขึ้นจากศิลปะวัตถุว่าสามารถทำให้เราเชื่อมโยงประสบการณ์การรับรู้ที่มีต่อเรื่องราวในประวัติศาสตร์ชาติไทยของเรามีความเป็นมาอย่างไร เรามีทัศนคติต่อสิ่งที่เรารู้จักจากเรื่องราวในประวัติศาสตร์ชาติไทยอย่างไร และการใช้สื่อการเรียนรู้อัตนศาสตร์ศิลป์ไทยที่สร้างสรรค์ขึ้นจากศิลปะวัตถุสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเห็น หรือทัศนคติต่อสิ่งที่เรารู้จักจากเรื่องราวในประวัติศาสตร์ชาติไทยเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร

อภิปรายผลการสร้างสรรค์

ผลงานศิลปะภาพถ่ายที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นในโครงการนี้ต้องการสะท้อนวิธีการสถาปนาความจริงของประวัติศาสตร์ กับการมีตัวตนของบุคคลสำคัญที่ได้ถูกสร้างเป็นอนุสาวรีย์ ด้วยการให้ความหมายและความเหมือนจริงในภาพถ่ายเป็นสื่อเน้นย้ำจุดมุ่งหมายดังกล่าวด้วยวิธีการตัดต่อภาพถ่ายบุคคลลงบนภาพประติมากรรมที่เป็นต้นแบบอนุสาวรีย์ ด้วยการนำภาพส่วนหนึ่งของอนุสาวรีย์ 3 แห่ง คือ อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสิน อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี และอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร

มาใช้เป็นภาพสันนิษฐานความจริงของบุคคลผู้สร้างวีรกรรมในประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างเป็นประติมากรรม ซึ่งเป็นเพียงการจินตนาการจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์โดยประติมากร นั่นหมายความว่าความจริงที่เกิดขึ้นจากผลงานศิลปะในนามของอนุสาวรีย์ เป็นความจริงที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการอธิบายทางประวัติศาสตร์อีกชั้นหนึ่ง จนเมื่อกาลเวลาได้ทำให้อนุสาวรีย์หรือผลงานศิลปะดังกล่าวได้ถูกพิจารณาว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของเรื่องราวนั้นไปแล้ว คุณค่าของจินตนาการซึ่งเป็นคนค่าในเชิงศิลปะจึงถูกมองข้ามไป เพราะคุณค่าที่มาจากจินตนาการดูจะไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการสถาปนาความจริงผ่านอนุสาวรีย์ที่ไม่ต้องการให้ความจริงดังกล่าวถูกมองว่าเกิดจากจินตนาการ

แต่ด้วยหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนจากการทำความจริงให้ปรากฏ มาเป็นกรวิพากษ์งานประวัติศาสตร์ด้วยการตั้งคำถามว่าอดีตได้รับการนำเสนออย่างไร (ไชยันต์ รัชชกูล, 2557: 61) นั้น ก็ได้เปิดโอกาสให้คุณค่าของจินตนาการที่ถูกความจริงที่ได้สร้างขึ้นกดทับไว้ได้เผยตัวออกมา ผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากโครงการนี้จึงได้ทำหน้าที่เป็นสื่อที่เผยให้เห็นกระบวนการประกอบสร้างความจริงของอดีตให้สอดคล้องกับเค้าโครงประวัติศาสตร์แห่งชาติด้วยการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นมา ผู้สร้างสรรค์จึงได้ใช้ความหมายของภาพถ่ายที่ใช้เป็นสื่อบันทึกสิ่งเหตุการณ์หรือสิ่งที่เคยปรากฏด้วยการถ่ายภาพบุคคล เพื่อนำมาประกอบและฉาบลงบนภาพประติมากรรมบุคคลที่เป็นอนุสาวรีย์ เพื่อให้เกิดเป็นภาพเสมือนบุคคลที่มีชีวิตขึ้นมา

ภาพเสมือนบุคคลที่เกิดขึ้นจากการตัดต่อภาพถ่าย สามารถมองได้ว่าเป็นวิธีการสร้างสรรค์ที่เดินตามกระบวนการของประติมากรที่ได้สร้างภาพบุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่จากความนึกคิดและจินตนาการที่มีต่อเรื่องราวในประวัติศาสตร์ ด้วยการสร้างภาพแบบเหมือนจริงขึ้นมาจากประติมากรรมอีกชั้นหนึ่ง เกิดเป็นรูปแบบการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ที่สามารถเชื่อมโยงประเด็นทางประวัติศาสตร์ มาใช้เป็นเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย ที่ไม่ควรถูกพิจารณาแยกขาดว่าเป็นกระบวนการศึกษาและเรียนรู้หรือการหาแรงบันดาลใจจากรายการในอดีต เพราะอดีตมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าคิดถึงอนาคต

ผู้สร้างสรรค์มองว่าภาพแบบเหมือนจริงที่เกิดขึ้นอาจมีลักษณะไม่เหมือนกับที่ประติมากรจินตนาการไว้ได้ เพราะความเหมือนจริงที่เกิดขึ้นจากรูปแบบทางประติมากรรม มิได้ถูกเห็นว่าเป็นของจริง และประติมากรเองก็คงไม่คิดว่าจะปั้นบุคคลที่ตนกำลังสร้างขึ้นจะกลายเป็นคนจริงไปได้ ดังนั้น ผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากโครงการนี้ จึงเป็นเพียงการทำหน้าที่ของผู้แทรกแซงที่เข้าไปแทรกแซงระหว่างความรู้กับความจริง ของโลกในยุคข้อมูลข่าวสารที่สามารถนำเสนอความจริงทางสังคมที่มีอยู่หลายด้าน จนทำให้การเข้าถึงความจริงหรือความจริงแท้เป็นเรื่องที่ไม่สามารถทำได้โดยง่าย (อรรถชัย พงษ์สมุทร, 2554) เพราะการทำให้ประติมากรรมที่มีความเป็นวัตถุกลับต้องแลกด้วยการหายไปของคุณลักษณะของผลงานศิลปะ ผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นอาจถูกพิจารณาว่าเป็นเพียงภาพใบหน้าบุคคลธรรมดาที่ไม่สามารถกระตุ้นและเชื่อมต่อให้เกิดความคิดจินตนาการตาม ผู้สร้างสรรค์จึงได้เผยให้เห็นร่องรอยของชิ้นส่วนภาพที่ถูกนำมาประกอบขึ้นเป็นผลงาน ให้ผู้ชมพิจารณาและตั้งคำถามต่อความหมายของชื่อผลงานที่ถูกให้ไว้ว่า “ภาพเหมือนของอนุสาวรีย์” คืออะไร ผลงานสร้างสรรค์เป็นภาพเหมือนของอนุสาวรีย์ใด เป็นกระบวนการพิจารณาได้ตรงแล้วเกิดความตระหนักถึงความหมายของความจริงที่ถูกประกอบสร้างขึ้น

การเห็นว่าความจริงของการมีอยู่จริงในเงื่อนไขของประวัติศาสตร์นิพนธ์ เป็นสิ่งที่มีช่องว่างให้คิดและจินตนาการได้มากกว่าการเห็นของจริง เรื่องของประวัติศาสตร์กับศิลปะจึงใกล้กันในจุดนี้ เช่นเดียวกับที่นักประวัติศาสตร์บางคนคิดว่าประวัติศาสตร์นั้นเป็น “นิยายที่มีชื่อว่าประวัติศาสตร์” เท่านั้น (ไชยันต์ ไชยพร, 2557) สะท้อนว่ามนุษย์ยังไม่สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดอีกหลายประการเพื่อเข้าถึงสิ่งที่เป็นความจริง ความเหมือนจริงทางศิลปะที่ศิลปินสร้างขึ้นก็ไม่ใช้ความจริง เพราะความจริงไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าศิลปะ ดังนั้น ความจริงที่ถูกอธิบายผ่านอนุสาวรีย์จึงเป็นสิ่งที่อนุสาวรีย์ไม่สามารถถ่ายทอดได้เสมอไป

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้วิจัยเพื่อการสร้างสรรค์เห็นว่า แม้ภาพลักษณ์ของบุคคลที่ได้สร้างขึ้นเป็นอนุสาวรีย์จะมีได้เป็นการจินตนาการของประติมากรโดยขาดข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ตามที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ได้ทำการค้นคว้าประวัติ เพื่อพิจารณาบุคลิกลักษณะของบุคคลดังกล่าวสำหรับปั้นหน้าตาและท่าทางรวมถึงองค์ประกอบอื่นๆ เช่น เครื่องแบบแต่งกายตามยุคสมัยของเหตุการณ์ไว้ แต่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ใช้สร้างอนุสาวรีย์ก็ยังมีข้อจำกัดในการสะท้อนรูปลักษณ์ที่เป็นตัวตนของบุคคลดังกล่าว การใช้หลักการศึกษาลักษณะของคนพื้นบ้านหรือคนที่มีเชื้อสายตามข้อมูลของบุคคลที่จะถูกปั้นเป็นอนุสาวรีย์ เพื่อดูเค้าโครงกระดูกและเอกลักษณ์ที่สามารถนำมาเป็นแบบตอมนั้น (ธนา เหมวงษา สุรชัย ชมชื่นจิต อัครนิย ชูอรุณ. 2526) เป็นสุนทรียภาพที่แสดงลักษณะของชนชาติ ที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้วางไว้ (ศิลป์ พีระศรี. 2545) จึงเป็นวิธีที่ใช้กันมา แต่ก็เป็นการจินตนาการที่ไม่สามารถถูกควบคุมโดยหลักฐานและเหตุผลมากพอ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2525) ประเด็นที่ผู้วิจัยเพื่อการสร้างสรรค์เห็นว่าควรมีการศึกษาเพิ่มเติม คือการศึกษากระบวนการสร้างกรอบในการจินตนาการถึงภาพลักษณ์ของเชื้อชาติในอนุสาวรีย์ว่าสามารถสะท้อนรูปลักษณ์ของเชื้อชาติดังกล่าวออกมาได้อย่างไร โดยศึกษาจากอนุสาวรีย์บุคคลที่มีข้อมูลที่แสดงความแตกต่างของเชื้อชาติ ที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคต่างๆเป็นการเปรียบเทียบ

2. โครงการสร้างสรรค์ภาพถ่ายเพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย ทำให้เกิดแนวทางการนำภาพถ่ายมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ที่มากกว่าการใช้เป็นภาพประกอบ แต่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยที่นำไปสู่การสร้างทัศนคติต่อการเรียนประวัติศาสตร์ว่า ข้อเสนอพื้นฐานต่อเรื่องใดก็ตามที่เราเชื่อมันจะต้องสัมพันธ์กับหลักฐานที่มี ครั้นต่อมาเมื่อเราพบหลักฐานใหม่ซึ่งพิจารณาแล้วพบว่าข้อเสนอพื้นฐานที่เคยเชื่อนั้นไม่สามารถใช้ได้อีกต่อไป มันก็อยู่ในวิสัยที่จะเปลี่ยนความเชื่อของเราได้

ภาพประกอบ 1 (ซ้าย) : ประติมากรรมต้นแบบ อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสิน

ที่มา : หนังสือ “บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี” (2545)

ภาพประกอบ 2 (กลาง) : ประติมากรรมต้นแบบ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

ที่มา : ประทีป สุธาทองไทย ถ่ายภาพ (2557)

ภาพประกอบ 3 (ขวา) : ประติมากรรมต้นแบบ อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ที่มา : หนังสือ “บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี” (2545)

ภาพประกอบ 4 (ซ้าย) : ภาพแสดงขั้นตอนการสร้างสรรค์ ผลงานชิ้นที่ 1

ภาพประกอบ 5 (ขวา) : ผลงานสร้างสรรค์ ชิ้นที่ 1

ชื่องาน : ภาพเหมือนอนุสาวรีย์ 1

ขนาด : 60 x 70 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 6 (ซ้าย) : ผลงานสร้างสรรค์ ชิ้นที่ 2

ชื่องาน : ภาพเหมือนอนุสาวรีย์ 2

ขนาด : 40 x 60 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 7 (ขวา) : ผลงานสร้างสรรค์ ชิ้นที่ 3

ชื่องาน : ภาพเหมือนอนุสาวรีย์ 3

ขนาด : 50 x 70 เซนติเมตร

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. ศิลปวัฒนธรรมไทยเล่มที่ 8 โบราณสถานและอนุสาวรีย์กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2525.
- ชาติรี ประภิตนมหการ. การเมืองและสังคมในศิลปะสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม. กรุงเทพฯ : มติชน, 2547.
- ไชยันต์ ไชยพร. นิติ เอียวศรีวงศ์ ในกับวิกฤตการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา. (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ), 2557.
- ไชยันต์ รัชชกุล. บ้านอดีตเป็นต้น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อ่าน, 2557.
- ธนา เหมวงษา สุรัชย์ ชมชื่นจิต อัครนิษฐ์ ชูอรุณ. “สัมภาษณ์ สนั่น ศิลากรณ์ ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาประติมากรรม.” ศิลปะ ๒. 1 (2) : 1 -17 : 2526.
- นิติ เอียวศรีวงศ์. “หลักฐานทางประวัติศาสตร์,” รวมบทความประวัติศาสตร์. 4 : 73 – 97 : มกราคม 2525.
- _____. “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย,” วารสารเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรมศาสตร์. 19(3-4) : 1 – 21 : กันยายน – ธันวาคม 2544.
- _____. ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และการจัดสำนึก. กรุงเทพฯ : มติชน. 2547.
- ปรามินทร์ เครือทอง. “ตามหาต้นกำเนิด ตำนานพระเจ้าตากสินพระชนม์มที่เมืองนคร,” ศิลปวัฒนธรรม. 31(10) : 88 – 101 : สิงหาคม 2553
- พรเพ็ญ ยันตระกุล. “เทคนิคการสอนและการใช้วัตกรรมการสอนวิชาประวัติศาสตร์” ใน ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษา : รวมบทความไทยศึกษา เพื่อระลึกถึง ศาสตราจารย์ อภิสิทธิ์ โยเนะโอ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ สร้างสรรค์, 2556.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการ. “เจดีย์ยุทธหัตถีมีจริงหรือ?” ใน เจดีย์ยุทธหัตถีมีจริงหรือ? กรุงเทพฯ : มติชน, 2539.
- มาลินี คุ่มสภา. อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับความหมายที่มองไม่เห็น. กรุงเทพฯ : วิชาษา, 2548.
- วรศรา ตั้งคำวานิช. “ภาพลักษณ์สมเด็จพระนเรศวรของราชสำนักไทย สมัยรัตนโกสินทร์ถึงทศวรรษ 2480,” ฟ้าเดียวกัน. 7(3) : 94-132 : กรกฎาคม – กันยายน 2552.
- ศิลป์ พีระศรี. บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี. กรุงเทพฯ : หอศิลป์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร. 2545.
- สายพินธ์ แก้วงามประเสริฐ. ภาพลักษณ์ท้าวสุรนารีในประวัติศาสตร์ไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2537.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. “สมเด็จพระนเรศวรกับกองทัพไทย,” ศิลปวัฒนธรรม. 21 (7) : 50 – 53 : พฤษภาคม 2543.
- อรรถชัย ฟองสมุทร. (2554) “เงาของความจริง : ภาพถ่ายของมานิต ศรีวานิชภูมิ” ใน ห้าและท่าย : ปรากฏการณ์ มานิต ศรีวานิชภูมิ. นิตยสารการถ่ายภาพของ มานิต ศรีวานิชภูมิ ณ G23 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 23 เมษายน – 26 มิถุนายน 2554. หน้า 8 – 15.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์